

Dezső Kosztolányi

Škvránča

MARENČIN PT

Jej¹
venoval autor
Priateľom za pomyselným jubilejným stolom²
venuje prekladateľ

DEZSŐ KOSZTOLÁNYI
ŠKOVŘÁNČA

MARENČIN PT

Preklad knihy podporila *Magyar Fordítóház*
Alapítvány (Nadácia maďarského domu prekladu)
Budapest-Balatonfüred

Vydanie knihy podporil dávno odmlčaný kritik Karol Padák
alias pán Vrchovský (1941 – 2016)
Kresba Ivana Gibová

© Marenčin PT, spol. s r. o., 2021
Jelenia 6, 811 05 Bratislava
marenčin@marenčin.sk www.marenčin.sk
Translation, notes and epilogue © Karol Wlachovský, 2021
Cover © Marenčin Media, 2021
Design © Katarína Marenčinová, 2021
886 publikácie, 1. vydanie

ISBN 978-80-569-0756-6 (viaz.)

ISBN 978-80-569-0757-3 (ePDF)

ISBN 978-80-569-0758-0 (ePub)

PRVÁ KAPITOLA

V nej sa čitateľ oboznámi so staršou manželskou dvojicou a dcérou, modlou ich života, a dozvie sa aj o okolnostiach výletu na samotu.

V jedálni na gauči s operadlom ležali zdrapy žiniek v národných farbách, zvyšky konopného motúza, útržky papiera, ako aj dokrkvaný výtlačok miestnych novín v záhlaví s palcovým plnotučným písmom: *Šársecký vestník*,³ 1899.

Nástenný kalendár vedľa zrkadla v silnom slnečnom svite ukazuje deň a mesiac: *piatok 1. septembra*.

Vo vyrezávanej drevenej skrinke pondusové hodiny s mosadznou rúčkou krájali zdanlivo nekonečný deň na kúsky a ukazovali čas: *pol jednej*.

Otec a matka balili v jedálni.

Mocovali sa s vetchým hnedým kufrom. Hustý hrebeň vsunuli do plátennej kapsy pri priehradke, potom ovinuli kufor remeňom a položili na zem.

Teraz tam na prasknutie napchatý všeličím stál s mohutným vydutým bachorom na obidvoch stranách ako kotná mačka s deviatimi štencami.

Na stole do cestovnej tašky vložili ešte nejaké veci: čipkované dámske nohavičky, blúzku, domáce papuče, háčik na zapínanie topánok, ten tam dcéra úzkostlivo uložila už v predstihu.

– A zubná kefka, – ozval sa otec.

– Vidíš, zubná kefka, – prikývla matka, – bezmála zostala doma.

Krútila hlavou, hneď sa ponáhľala do predsieni a stadiaľ do dievčenskej izby priniesť kefkú zabudnutú na smaltovanom umývadle.

Otec všetky veci ešte raz potľapkal rukou, zľahka pohladil, aby lepšie priliehali k sebe.

Švagor Béla Božó,⁴ manželkin starší brat, ich viac rás pozval na leto, aby si odpočinuli na jeho statku v Pustom Kamenci.⁵

Uprostred nevelkej stojutrovej⁶ samoty, medzi ošarpanými hospodárskymi staviskami sa vynímal trojizbový „zámok“ s priestrannejším postranným prístavkom, hosťovskou izbou, v pamäti si dobre uchovali poľovnícke pušky a parohy na jej vybielených stenách.

Celé roky tam nezašli, ale matka zavše spomínala „statok“, pod kopcom schúlenú nízku šašinu a sitinový jarok, na jeho vlnách voľakedy v detstve púšťala papierové lodky.

Výlet jednostaj odďaľovali.

Ale v tomto roku každý list zo samoty sa končil výzvou, aby už prišli, aby čím skôr prišli.

Naostatok v máji rozhodli, že pôjdu na návštevu. Ale leto prešlo ako po minulé roky, chystali zásoby na zimu, varili lekvár, zatvárali zaváracie poháre s čerešňami a višňami. Na konci augusta oznámili, že opäť zostali doma, že sa neradi hýbu z domu, už sú starí, namiesto seba však na týždeň pošlú dcéru. Beztak veľa pracovala, zide sa jej odpočinok.

Príbuzní prijali správu s radosťou.

Denne dochádzala pošta. Strýko Béla a jeho manželka, teta Etelka, písali neteri, dievčina im odpovedala, matka písala švagrinej, otec napísal švagrovi a poprosil ho, aby ju na stanici čakal osobne s kočom, lebo cesta zo stanice na samotu pešky trvá tri štvrté hodiny. Všetko dohodli.

V posledných dňoch sa telegramy jednako len tak križovali, upresňovali si v nich aj tie najmenšie podrobnosti. Cestu už nemohli odrieknuť.

Matka sa vrátila so zubnou kefkou. Otec ju starostlivo zavinul do hodvábného papiera.

Ešte raz sa rozhliadli po izbe a keď videli, že už nič nezvýšilo, zaklopili vrchnák koša.

Kľúč však nezabral, ani raz nezapadol, a preto museli kôš obviazať konopným motúzom, otec sa usiloval kôš zaťažiť svojím chudým hrudníkom a na čele sa mu zdurili žily.

V ten deň sa všetci traja zavčasu zobudili, hneď sa dali do balenia a zarážali sa po byte nezvyčajne vzrušením. Nemohli sa ani obvykle naobedovať, lebo zakaždým im čo-to zišlo na myseľ.

Teraz sa však už vychystali.

Vedľa koženého kufra položili na zem už aj kôš. Táčky poskakovali po ceste vykladanej tehľami od Petófiho⁷ ulice cez dvor až po verandu.

Dostavil sa vytasený parobok, ľahostajne vyložil kufor a kôš na táčky a tlačil na stanicu.

Otec si obliekol oblek myšacej farby, presne takej, akú mali jeho vlasy. Už zreteľne šedivel, fúzy mu siveli, pod očami mu viseli malé kapsy zhúžvanej, ošúchanej kože s pergamenovým odtieňom.

Matka ako vždy mala čierne šaty. Belasé vlasy jej všade nepresvitali, pretierala si ich orechovým olejom, ešte sa jej neukazovali vrásky na tvári, iba dva hlbšie záhyby jej pretínali čelo.

Ale jednako sa ponášali na seba. To isté svetlo úľaku sa im chvelo v očiach, tenké nosové chrupavky mali rovnako končisté a rovnako sa im červenali aj uši.

Vzhladli na nástenné hodiny. Otec pozrel aj na svoje vreckové hodinky, tie šli presnejšie. Vyšli na verandu. Stadiaľ obaja naraz zakričali do záhrady:

– Škovránča!

Dievčina sedela pred kvetinovým záhonom na lavičke pod divým gaštanom. Háčkovala nejaké prestieradlo zo žltej priadze.

Vidno bolo len čierne vlasy, tienili jej tvár ako koruna

stromu, zakrývali ju z troch štvrtín, odhalená zostala iba štvrtina.

Nepohla sa ihneď. Možno ani nepočula.

Napokon, rada takto vysedávala so sklopenou hlavou, nadhlo sa zahľadela na svoju prácu, hoci ju už aj unavovala, ale zo svojej dlhoročnej skúsenosti si bola vedomá, že táto pozícia jej najlepšie svedčí.

Prihodilo sa, že začula hluk, ale pohľad jednako nezdvihla. Vedela sa obdivuhodne ovládať ako chorý človek.

Tentoraz zakričali hlasnejšie.

– Škovránča!

A ešte ráznejšie:

– Škovránča!

Dievčina sa poďivala na verandu, na vrchnom schode stáli otec a matka.

Dávno ju tak pekne pomenovali, Škovránča, veľmi dávno, keď ešte spievala. Meno jej zostalo a ona ho nosila ako vyrastené detské šaty.

Škovránča zhlboka vzdychlo, dievčina zakaždým zhlboka vzdychala, zmotala priadzu do klobka, vložila do pracovného košíka a zamierila do besiedky obrastenej divokým viničom, skrátka, musí ísť, pomyslela si, o nedlho odchádza vlak a dnes večer už bude spať u strýka na pustokameneckej samote. Kráčala trochu knísavým krokom.

Starkí s láskavým úsmevom sledovali, ako sa blíži.

Potom, len čo sa vynorila jej tvár medzi korunami stromov, bezmála sa vytratil úsmev na perách rodičov.

– Ideme, zlatko, – povedal otec a hľadela na zem.

DRUHÁ KAPITOLA

V nej prejdeme dlhou Séčeniho⁸ ulicou až na stanicu a vlak sa konečne pohne.

Išli po topoľovej aleji, jedinej asfaltovanej ulici v Šársegu⁹, viedla priamo na stanicu, uberali sa ako na každodennej prechádzke: Škovránča uprostred, matka napravo, otec naľavo.

Matka hovorila o tom, že v poslednej chvíli vložila do košíka ešte zubnú kefku, a vysvetľovala, kde sú jednotlivé menšie predmety. Otec niesol bielu prúžkovanú vlnenú prikrývku a čturu, doma ju naplnil dobrou studničnou vodou na cestu.

Ákoš Vajkaj nerozprával, mĺkvo kráčal. Díval sa na dcéru.

Na hlavu si nasadila širokánsky klobúk so staromódnyimi tmavozelenými perami, vzala si ľahké šaty a proti horúčave si otvorila ružový slnečník, ostré svetlo presieval na jej tvár.

Škovránča bolo dobré dievča, jediné potešenie svojich rodičov. Ákoš to zakaždým pripomínal sám sebe aj iným.

Vedel, že chudera nie je pekná, a dlhé roky to znášal s bôlom. Ibaže neskôr sa to javilo akosi menej jednoznačné, rozmazal sa jej obraz, obklopila ho clona hmly a nemyslel na to, aká je, nekonečne ju mal rád takú, aká bola.

Je to už päť, ba možno aj desať rokov, čo sa vzdal akejkoľvek nádeje a ani mu nezišlo na myseľ, že by ju jednako len vydal. Ale keď sa napodiv niečo stalo s dievčaťom a Škovránča si zmenilo účes alebo v prvých chladných

dňoch si oblieklo zimník, alebo na jar nové šaty, Ákoš dlho mal pocit nešťastia, kým si na Škovránča nezvykol aj takto po novom.

Trápil sa tým aj teraz. Bolo mu ľúto Škovránčata a mučil sám seba, aby utišil svoju lútosť. Obdivoval ju, takmer urážlivo sústredene pozoroval jej nezvyčajnú tvár, zároveň bola tučná aj chudá, nikdy si na ňu nezvykol, na jej mäsitý nos, široké konské nozdry, chlapsky prísne obrvy, drobné cmarové očičká, nemálo podobné jeho očiam.

Nikdy v živote sa nevyznal v ženách, ale presne tušil, že má škaredú dcéru. Teraz nebola len ošklivá, ale zvädnutá, ostarnutá, taká ozajská stará dievka.

Najavo to vyšlo úplne presne len teraz pod slnečníkom v ružovom svetelnom jase, bežná v divadelnom osvetlení. Ako nejaká húsenica pod kríkom ruže, pomyslel si.

Kráčal, vykračoval v svojom obleku myšacej farby a keď vyšli na Séčeniho námestie, jediný voľný plác, rínek, agoru v Šársegu, postúpil dopredu nevdojak zrýchleným krokom, aby nemusel ísť vedľa dcéry.

Tu bola radnica, *Barošova kaviareň*,¹⁰ tu bolo gymnázium s vetkými schodmi odieranými počas desaťročí, ako aj s drevenou vežičkou, ráno v nej zahlaholil zvon a zvolával študentov, tu bola reštaurácia u *Uhorského kráľa*,¹¹ oproti nej *Séčeniho hostinec* v jednom krídle s Kisfaludyho divadlom¹² a krížom naproti sa ponúkal pohľad aj na jednoposchodový palác, ozdobený sadrovými ružami a zlatým hromozvodom, na jednu z najkrajších budov v meste, na sídlo Panského kasína. Poniže sa zoskupili obchody, predajňa s farbami, dve železiarstva, Vajnovo¹³ papiernictvo a kníhkupectvo, Mariánska lekáreň a nový, vkusne zariadený obchod Weissa a spol. s umeleckými predmetmi. Majiteľ vo dverách vyhrieval na slnku svoju dobromyseľnú hlavu veľkú ako dyňa a fajčil cigaru. Vybral ju z úst, uklonil sa a širokým úsmevom pozdravil Vajkajovcov.

Ákoš, podobne ako jeho rodina, málokedy zašiel do mesta. Skľučovala ho široká verejnosť a jej záujem.

Na terase *Séčeniho kaviarne* sedeli obvyklí popoludňajší hostia pri malej káve a malom pive, zdvihli pohľady od svojich novín a pozreli na Škovránča. Nie nezdvorilo, iba tak, ako mali vo zvyku. S náznakom priazne, suchopárnej sympatie zvnútra vystlanej rumencom škodoradosti.

Nato starý pán zapudil lopotné sužujúce myšlienky. Spomalil krok, najust sa spurne pripojil k dcére, aby ukázal, že berie na vedomie súcit a škodoradosť, a v súlade so svojím zvykom nervózne trochu nachýlil lavé plece, akoby tak chcel zastrieť svoje rozpaky a vyvážiť nepravidelnú odchýlku, lebo v ustálenej prírode ju spôsobila jeho vlastná krv.

Došli na stanicu. Na koľajniciach už odľukoval lokálny rušeň malý ako mlynček na kávu. Zazvonili na nástup.

Ponáhľali sa k vyhradeným oddeleniam pre ženy, aby pre Škovránča dostali dobré miesto. Lenže na veľký úžas obsadili už všetko do posledného miesta.

Škovránča sa muselo pretĺkať z vozňa do vozňa, kým na konci vlaku našlo oddelenie druhej triedy, kde sedel jeden mladík a jeden vpadnutý starý katolícky kňaz. Keďže sa nevyskytlo nič lepšie, tam sa usadila, nastúpil aj otec, aby jej uložil batožinu.

Ákoš vyniesol kufor, kôš vložil do siete nad hlavou, podal jej prúžkovanú prikrývku, čtoru s vodou, aby cestou nepila vodu neznámeho pôvodu, zatiahol záclonu, aby slnečné lúče nežiarili na ňu, sadol si aj na sedadlo, aby vyskúšal perovanie. Potom sa rozlúčili. Bozkal ju na obe líca. Na ústa ju nikdy nebozkal.

Zostúpil z vlaku. Tvrdý čierny klobúk si stiahol hlboko do čela a podišiel k manželke, stála pred vozňom a dívala sa do okna. Niet čo tajiť, rodičia Škovránčata naozaj slzili. Prosto, tichučko, ale slzili.

Šársegčania, zvedaví malomeštiacki obkukávači, videli všetko a nečudovali sa.

Dávno si už zvykli, že Vajkajovci plakali na verejných miestach. V nedeľu plakali v kostole na omši pri kázni, plakali na pohreboch, na svadbách, plakali na oslavách

15. marca,¹⁴ keď zástavy, prednesené básne, slávnostné prejavy povznášali ich duše do vyšších sfér. Bezmála vyhľadávali takéto príležitosti.

Doma nažívali v podstate pokojne. Keď sa však vyskytla nejaká príležitosť, pod rúškom všeobecného dojatia „dobre sa vyplakali“, čo si neskôr vzájomne pripomenuli, pousmiali sa a utierali si oči.

Aj teraz obaja plakali.

Keď si v oddelení vozňa Škovránča všetko usporiadalo, vyklonilo sa z okna. Dievčina zbadala, že milí starkí plačú. Vnútila sa do ľahostajného postoja, silila sa usmievať, ale jednak sa neodvážila prehovoriť. Obávala sa, že sa jej začká.

Lúčenie bolo zdĺhavé a ťažké. Vlak sa dlho nehýbal. Takéto lokálky sú prihorlivé, najprv postrašia, že vo chvíli sa pohnú a hegnú s veľkým hrmotom, ale nakoniec v poslednom momente sa vždy stane niečo nepríhodné. Práve preto mali dosť času na lúčenie. Mohli si povedať všetko, čo chceli, už im ani slová neprichádzali. Starkí si osušili slzy, postávali a boli by už radi, keby sa skončil rozvláchny výjav.

– Nieže prechladneš, – znepokojene poznamenala matka, – v tejto pekelnej horúčave.

Ale to nič neznamenalo. Matka jej zakaždým pripomínala: v zime aj na jar, na jeseň aj v lete.

– V čutore máš vodu, – upozornil ju zasa otec. – Nepi studenú vodu.

– A nejedz melón. Nejedz uhorkový šalát, Škovránča, nejedz, ani za nič na svete nejedz!

Vlak desivo zapískal, všetci traja sa zachveli. Ale vlak sa ešte vždy nepohol.

– Teda zbohom, dcérenka, – povedal Ákoš, pozbieral všetky svoje sily, rázne a mužne skončil príhovor, – zbohom, dcéra moja, dávaj na seba pozor.

– Škovránča! – skríkla matka a hrýzla okraj vreckovky, lebo sa opäť rozplakala. – Bože, dcéra moja, bude to dlho trvať.

Iba teraz sa ozvalo Škovránča:

– V piatok prídem, oddnes o týždeň v piatok.

– V piatok, – obaja jej mávali, – v piatok, – ale v tej chvíli sa rozheganý vláčik s nízkymi vozňami nečakane pohol so škripotom a hrmotom.

Rozbehol sa von do šírých polí.

Dievčina sa vyklonila z okna. Pozerala na rodičov, mávali jej vreckovkami a nepohnuto stáli vedľa seba. Chvíľu ich ešte videla a potom stratila z dohľadu.

V povetrí rozvírenom vlakom sa zachveli kasárenské múry, veže a senné stohy, telegrafné stĺpy sa rozkmitali a fialové kvety sa sklopili. Prach a slnko dievčine pálili oči, uhoľný dym ju rozkašlal. Všetko sa jej mihalo pred očami.

Škovránča bolo také ako otec. Len si žilo zo dňa na deň, ale teraz sa dievčine zovrel hrudník, keď unikajúca krajina a menlivé polia prebudili jej vedomie, že naveky zostane rovnaké, čo nemôže zmeniť.

Pristúpila k vedľajšiemu oknu, nebolo spustené, a na skle zazrela vlastnú tvár. Nerada sa pozerala na seba, lebo je to samolúbe a napokon – načože?

Podišla teda na klátivej podlahe vozňa k svojmu oddeleniu, akoby chcela odnieť svoju bolesť na väčšmi bezpečné, uzavreté miesto. Ale už nevládala.

Len čo postúpila pred oddelenie, kde sedel mladík a vpadnutý starý katolícky kňaz, a chcela si sadnúť na miesto, bolesť ju opustila.

Oči jej zaliali slzy.

Sprvoti mohla cítiť strach, lebo si chvatne siahla na oči so zámerom pomýliť spolucestujúcich istým odmietavým pohybom, akoby sa bola začudovala nad tým, čo predpokladala, že sa stane až vtedy, keď dorazí na samotu alebo ešte neskôr. Jednostaj slzila. Nikdy si nepomyslela, že na svete môže byť toľko slz.

Ale vreckovku nehľadala. Beztak by si nevedela utrieť slzy. Navidomoči plakala pred dvomi mužmi, vytrvalo iba stála, plakala takmer bez hanby, zahaľovala sa roz-

košou zo svojich múk, vláčila svoju kliatbu bez domova, ľahostajne a vystatovačne. Nové vlny slz jej zakaždým zastreli oči vlhkým zákalom. Nevidela nikoho. Nerušilo ju, že sa na ňu pozerajú.

Nato ju zachvátil nervový a svalový krč, hrdlo jej zovrelo, cítila v ňom škrabľavé driapanie, akoby bola preglgla vínný samotok, a napokon ju morila čoraz neznesiteľnejšia trpkosť.

Spolucestujúci mohli sledovať odveký výjav stupňovaného plaču. Prsia sa jej náramne vzduli jediným povzdychom, mykajúce sa ústa viac ráz zadúšavo lapali po vzduchu. Po opakovanom nádychu a napätom vzrušení prišlo uvoľnenie, takisto bolestivé, ale to bol už len zánik bolesti.

Škovránča sa oprelo o dvere oddelenia, aby ľahšie ukončilo svoju duševnú námahu. Šklabilo sa bezmála tak ako pri fyzickom utrpení, horúca spírška tiekla slznými kanálikmi, zdravé telo, počnúc kolenami a líniou lopatiek končiac, chvelo sa neviditeľným vzdorom. Vníkala ho iba ona, bola to tušená beztvará spomienka, vonkoncom nedomyslená, ale tým väčšmi zádrapčivá myšlienka v obraze nevýslovnej muky.

Sadla si na sedadlo. Slnečný svit jej prehrial hrubú tvár, horúca lymfa jej sfarbila nos na červeno. V klobúku s perami chudera budila dojem maškary.

Mladík, švihácky hlupák, dosiaľ čítal, teraz položil knihu do lona, civel na plačúcu dievčinu, pričom na perách sa mu chveli slová, že jej ponúkne pomoc. Nevedel si predstaviť, čo sa jej mohlo stať. Myslel si, že jej prišlo zle alebo sa prihodilo niečo, čo poznal iba zo svojho bezduchého čítania.

Škovránča ho nebralo na vedomie. Dievčina takmer nezakrývala, že sa zlomyseľne díva ponad jeho hlavu. Napokon – predtým, keď sa zahľadela na obidvoch, prijali jej pokus o zblíženie rovnako zloprajne a chladne, akoby sa boli dohovorili, a sklopili pohľady. Pred nimi sa bránila týmto spôsobom.

Mladík si to uvedomil. Ďalej ho nezaujímal, pohlúžil sa do čítania. Škovránča si presadlo. Dievčina si teraz sadla oproti kňazovi, ten po celý čas predstieral, akoby si nič nebol všimol. Začítal sa do breviára s červenými písmenami, hlavu si oprel o okno na vnútornej strane chodby. Jeho pokoj prezrádzala chorľavá tvár a vystupujúce líčne kosti.

Reverenda bola obnosená, chýbal na nej gombík, kolárik z celuloиду bol prelomený. Malý, skromný harcovník veľkej cirkvi sa navrátil do rodnej dediny a tam v láske a добрôte ostarol, tušil, o čo tu môže ísť, taktne sa neozval a zo súcitu nedal najavo svoj záujem.

Len teraz uprel na dievča svoje belasé oči, keďže zatiaľ jednostaj hľadeli na Boha. Videli ostrejšie a tento sústredený pohľad sa už nemohol dotknúť Škovránčata. Zdalo sa, že mierni jej rozohnený zápal. Vďačne mu opätovala pohľad, poďakovala za pozornosť.

Záchvat pozvoľna ustal. Už nefňukala, len slzila. Napokon sa úplne utíšila. Obdivovala krajinu, hľadela aj na unaveného, zoschnutého kňaza, mal už po šesťdesiatke, bol už nad hrobom, nadobudol nezvyčajnú prostotu, bez slova ju povzbudil, potešil a podporil. Ani nemukol celou cestou.

Po polhodine sa mladík postavil, zdvihol na pozdrav poľovnícky klobúk s pierkom, dupľovku si zavesil na plece a vystúpil. Škovránča iba kývlo naňho.

V Pustom Kamenci kňaz dievčine pomohol s batožinou. Strýko Béla stál v svojej karete,¹⁵ zamával na ňu. Jeho milá okrúhla tvár žiarila, šľahal ju zdravý vzduch na samote. V zuboch mu horela cigara. Jednostaj pofajčieval.

Škovránča sa usmialo. Strýko mal červenožltú farbu ako jeho obľúbený tabak, rovnakú vôňu mal aj jeho príbuzenský bozk.

A Škovránča čakal ešte niekto: poľovnícky pes Tiger. Len čo sa koč pohol, popri ňom trielil až na samotu.

TRETIA KAPITOLA

V nej sa dozvieme kadečo o prvom dni opusteného otca a matky.

Ákoš Vajkaj z Kišvajky¹⁶ a Köröšheđu,¹⁷ župný archivár na dôchodku, a jeho manželka, dievčenským menom Antónia Božóová,¹⁸ narodená v Kecfalve,¹⁹ dívali sa za vlakom, ten dýchavične opúšťal stanicu a dole na obzore sa zakrátko zmenil na čiernu dymovú bodku.

Smutne a bezmocne civeli do prázdna, akoby niečo náhle stratili. Lipli aspoň k miestu, kde ju naposledy videli. Nevládali odísť.

Kto odcestuje, zmizne v dialave, zanikne, ani nie je. Žije len ako spomienka, zavše sa vynorí v predstave. Vieme, že niekde jestvuje, ale nevidíme ho ako trebárs zosnulého. Avšak Škovránča ich dosiaľ ani raz neopustilo na dlhší čas, najviac na deň, keď odcestovalo do Ceglídu,²⁰ alebo na pol dňa, keď odchádzalo na výlety do Pustého hája,²¹ no i vtedy sa ho nemohli dočkať. Veľmi ťažko si predstavili, že teraz s nimi nejde domov.

Starúcha a starenu sužovali zrejme podobné myšlienky. Sklopili hlavy a nemenej skormútene hľadeli na koľajisko vysypané štrkom ako nad nečakane čerstvo navršeným náhrobkom.

Razom mali pocit samoty. Mučivo sa vznášala nad nimi a po odchode vlaku sa zväčšovala v nehybnom tichu.

Vycivený náčelník stanice sa blížil k staručkým, na rukáve mal červenú pásku a okrídlené koliesko, pred odchodom vlaku stál medzi koľajnicami a teraz sa voľným krokom uberal do kancelárie.

Tvár mal bledú, ale na nízkom čele pod šiltom čiapky mu syto kvitli letné pupence višňovej červene. Na vpadnutej hrudi mu visela rovnošata.

Smrkal po vzduchu, lebo jednostaj ho sužovala nádcha, ľavá nozdra sa mu upchávala aj v takomto slnečnom počasí. Vzdychol si, aby funel prístojnejšie. Aj kašlal, hoci ho nenutkalo.

Zaraz ho zbadali. Bol to Géza Cifra.²²

Žena upozornila manžela, hoci Ákoš ho zbadal už skôr, ale nechcel prehovoriť. Radili sa, čo robiť.

Odvrátili hlavy. Nechceli sa s ním stretnúť.

Pred deviatimi rokmi spoznali Gézu Cifru.

Svojho času, keď ho sem premiestnili za náčelníka stanice, prišiel na zdvorilostnú návštevu a Vajkajovci ho prijali so zaväzujúcou láskavosťou tak ako každého hosťa, viac rás ho pozvali na olovrant, niekoľkokrát aj na večeru. Géza Cifra prijímal pozvania z čírej neobratnosti, lebo nikomu nič nevedel odmietnuť. Pochválil olovrant, večeru, na plese Spolku katolíckych žien druhú štvorýlku tancoval so Škovránčatom, na jazere v Pustom háji vzal dievčinu člnkovať s väčšou spoločnosťou, aj sa jej venoval, ako sa teda už len vedel venovať ženám. V meste sa však neopodstatnene začalo šíriť, že sa ožení so Škovránčatom. Potom sa u nich viac už neukázal.

Prenikol do inej spoločnosti. Stretával sa s viacerými diurnistami²³ a pokútnymi úradníkmi, stáli na nižšom spoločenskom rebríčku než on, ale ich spoločenský obzor mu bol bližší, pristali k nemu lepšie než ktokoľvek iný. Hanbil sa za svojich priateľov, ako sa hanbí za svoju manželku, kto sa ožení pod svoju spoločenskú úroveň. S nimi sa vôbec neukazoval. Tajne sa stretávali raz v byte jedného, raz druhého, tam sa posmievali všetkému, hanili každého, najmä vzájomne jeden druhého. Schopní boli závidieť jantárový náustok na fajke alebo striebornú tabatierku, vedeli nenávidieť jeden druhého, keď sa ktosi spomedzi nich dostal k nejakým peniazom alebo niečo zdedil, zaraz sa zomkli proti šťastnejšiemu

kamarátovi, prirodzene, zatiaľ ešte vždy v rámci kamarátstva, ale boli by mu vedeli smrteľne ublížiť, udať ho anonymným listom, zlomiť mu väzy.

Géza Cifra nebol taký závistlivý ani taký zlomyseľný, takže neraz sa mu protivili. Ale jednako spomedzi nich nevedel uniknúť, lebo jeho kamarátov vášnivo zväzovalo silné puto malichernosti a zlomyseľnosti, priťahovala ho k nim nevzdelanosť, obľuboval ich hlúpe študentské výčiny a oplzlé vtipy.

Priateľstvo medzi ním a Vajkajovcami pozvoľna ochladlo. Keď sa náhodne stretli, akurát sa pozdravili alebo prehodili zopár slov.

Škovránča nespomínalo Gézu Cifru. Takých mužov bolo predsa neúrekom. Ale rodičia naňho nezabudli a práve jemu nikdy nevedeli odpustiť, mali ho v žalúdku. Kde urobil chybu, čím sa previnil? Ničím, zaiste ničím. Nikdy ani prstom sa nedotkol ich dcéry, nesľúbil jej nič, nebaláchal ju, nedovolil si nič, ani najmenšiu narážku ako trebárs ostatní muži.

Stalo sa len tolko, že pred deviatimi rokmi, v prvom roku známosti, pred hotelom *Uhorského kráľa* sa zo slušnosti pripojil ku Škovránčatu, zhováral sa o dobrom a zlom počasí, odprevadil dievčinu až po *Barošovu kaviareň* a na príjemné prekvapenie rodičov Škovránča prišlo domov na večeru o niekoľko minút neskôr, hoci pravidelne večerali okolo ôsmej hodiny.

Manželia Vajkajovci na to nevedeli zabudnúť. Ešte aj po rokoch spomínali tú tajomnú večernú prechádzku a rodinná legenda opriadla Gézu Cifru, narastala v nich zo dňa na deň, hoci ju nič neposilňovalo. Zavše ním opovrhovali, zavše obviňovali tohto neduživého, chabého, ale vcelku dobromyseľného človečika, zavše ho pokladali za daromného slabocha, zavše v ňom videli čudáka, nehanebného pôžitkára a pre nich v reči za každým bol iba „On“. Nikdy nevyslovili jeho meno. Je nepochybné, že onoho času sa manželom Vajkajovcom veľmi páčil. Pre dcéru nevedeli vybrať lepšieho ženicha

ani v najodvážnejších snoch. Snívali len o takých spolahlivých, „domáckych“ mladíkoch, čo majú nevyhladené súkenné nohavice, ploské čelá zbrázdené vráskami a keď prehovoria, trochu sa potia a červenejú.

Géza medzi nich zapadal.

Zakaždým sa ho zmocňovali rozpaky. Len čo sa ocitol medzi múdrejšími ľuďmi, necítil sa dobre, tvár mu zrkadlila útrapy. Utrpenie bolo pozrieť naňho. Báł sa všetkého. Báł sa, že neskoro prichádza alebo odchádza, báł sa, že ho urazia alebo on urazí niekoho, báł sa, že veľa rozpráva alebo zasa málo, báł sa, že zje mnoho alebo málo, na návštevách spravidla dva razy odmietol ponuku, kým na tretí raz niečo prijal, popritom hlavu nachýlil nabok a s úsmevom sa ospravedlňoval. Ani teraz nevedel, čo má robiť.

Nemohol mať ani tušenie o tom, čo znamenal pre týchto dvoch úbohých ľudí, starúcha a starušku. Iba cítil, že voči nemu sú chladnejší než predtým, ale musel to pokladať za prirodzené. Má k nim teda pristúpiť, alebo nie?

Najradšej by sa bol vytratil, ani si ich nevšimol. Už sa aj rozhodol. Vtom mu však zišlo na myseľ, že by to bolo neslušné, škandalózne a nevďačné, zľakol sa vlastného úmyslu, a tak, ako sa to spravidla končilo, konal úplne naopak, než si zaumienil.

Podišiel k nim.

Ákoš tam ešte vždy stál s manželkou, strhol sa až vtedy, keď ho Géza Cifra pozdravil a k štítu čapice priložil ruku v rukavici.

– Odcestovala? – spýtal sa.

– Áno, – chrapľavo odpovedal otec.

Tu sa rozhovor zasekol. Táto chvíľa zakaždým vydela Gézu Cifru.

– Vlastne... – začal bez toho, žeby pokračoval.

Takýmito slovami vyplňoval pomlky v rozhovoroch, pravda, nie veľmi úspešne. Usmial sa, zachmúril sa. Lomcovala ním zima aj horúčava. Prehltával naprázd-